

20 ÉVES AZ EURÓPAI RÉGÉSZETI TANÁCS

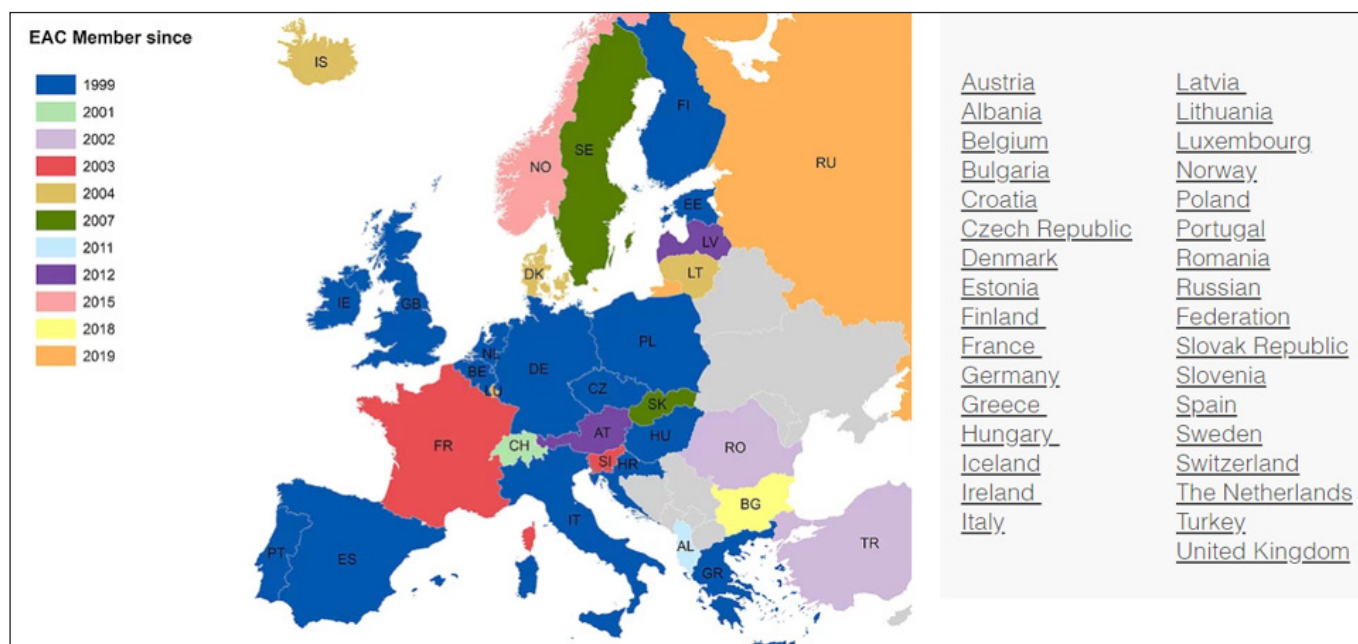
KREITER ESZTER – WOLLÁK KATALIN

Az 1990-es években két új európai szakmai szervezet jött létre, az Európai Régészek Szövetsége (EAA), mely idén tartja [25. konferenciáját](#) Bernben és az Európai Régészeti Tanács (EAC). A régészeti örökség védelmével, fenntartásával, kezelésével foglalkozó szakemberek már az EAA első konferenciáin informális kerekasztal-üléseken megfogalmazták a strukturáltabb együttműködés igényét, amely egy új független testület, az Europæ Archaeologiae Consilium (Európai Régészeti Tanács, Conseil Européen d'Archéologie) létrehozását eredményezte.¹ Az EAC alapító ülésére 1999 novemberében Strasbourgban került sor az Európa Tanács (CoE) égisze alatt, amelyre a CoE tagországok régészeti örökség kezeléséért jogi felelősséggel rendelkező állami szervezetei kaptak meghívást. Az ülés keretében örökségvédelmi konferencia mutatta be a vizes élőhelyek régészeti öröksége kezelésének lehetőségeit és problémáit.

AZ EAC missziójának tekinti a régészeti örökség védelmét Európában. A szervezet főbb célkitűzései:

- a tagok közötti információcsere és együttműködés elősegítése, fórum létrehozása az örökségvédelmi kérdések megvitatására
- a közös célok kidolgozása, felügyeleti és tanácsadó testületként való fellépés a régészeti örökség kezelésével kapcsolatos kérdésekben
- a régészeti örökség kezelésének, védelmének, tudományos értelmezésének közzétételének, bemutatásának és nyilvános élvezetének és megértésének előmozdítása
- együttműködés más hasonló szervezetekkel
- közreműködés az európai régészet jóléte érdekében

A fenti célokat jelenleg már 32 tagország támogatja, függetlenül attól, hogy a régészeti örökségvédelem önálló vagy integrált szervezetben, országos vagy regionális szinten működik-e az adott tagországban.

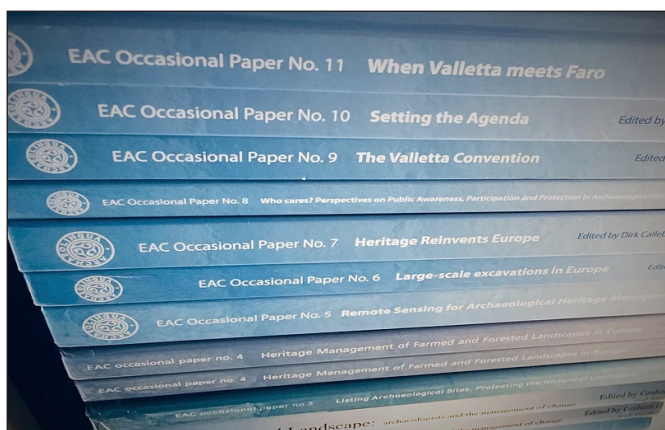
1. kép: EAC tagországok

¹ A szervezet történetét összefoglaló legfrissebb írás: Adrian Olivier and Katalin Wollák: Europæ Archaeologiae Consilium: Managing Europe's Archaeological Heritage. In: Michaela Aufleger und Petra Tutlies (Hrsg.) Das Ganze ist mehr als die Summe seiner Teile. Festschrift für Jürgen Kunow Materialien zur Bodendenkmalpflege im Rheinland 27, 2018, 61–68.

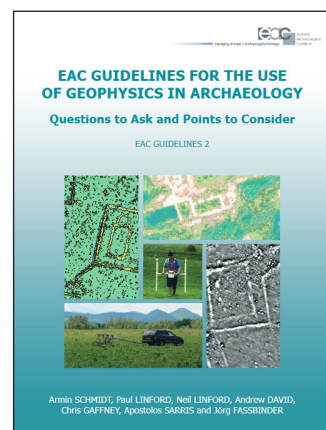
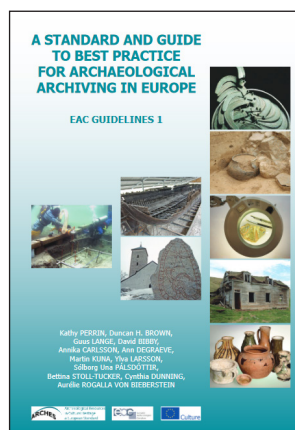
Kreiter Eszter – Wollák Katalin • 20 éves az Európai Régészeti Tanács

Az elmúlt 20 évben a létszám megduplázódott, 2019-ben Luxemburg és Oroszország csatlakozott a szervezethez, s mivel a tartományi rendszerben működő országok (mint pl. Spanyolország, Svájc, Németország, Nagy-Britannia) felelős intézményenként delegálhatnak tagot, a tagság száma meghaladja a száz főt (1. kép).

A felsorolt célok megvalósításának legfontosabb eszközei közé tartoznak az évente megrendezett örökségvédelmi konferenciák, melyek a régészeti örökség kezelésének tradicionális és 21. századi kérdéseit járják körül (az utóbbi öt év témái: When Valletta meets Faro. The reality of European archaeology in the 21st century [2015], Digital Archaeological Heritage [2016], Dare to Choose: Making Choices in Archaeological Heritage Management [2017], Development-led archaeology in Europe - Meeting the needs of archaeologists, developers and the public [2018], Archaeological sites and monuments in the care of the state – sharing our experiences [2019]). A szervezet kiemelkedően fontosnak tartja, hogy minél többen megismerkedhessenek az egyes országok jó (követendő) örökségvédelmi gyakorlatával, ezért a kezdetek óta törekszik a konferenciák anyagának megjelentetésére. 2015-ig tizenegy kötet került kiadásra, 2010 óta az Archaeolingua Alapítvány és Kiadó közreműködésével (2. kép).

2. kép: EAC kötetek

3. kép: A két útmutató

2016 óta a konferenciák előadásai új formában, digitálisan közvetlenül is hozzáférhetők az EAC és az [Internet Archaeology](#) közötti együttműködési megállapodás szerint ([Internet Archaeology](#) 43., 49. és 51. szám). A kiadványok ezáltal jóval nagyobb olvasóközönséghez jutnak el. Az EAC Occasional Papers nyomtatott kiadványsorozat folytatását a kibővített absztraktkötetek biztosítják (a kötetek pdf formátumban letölthetők a honlapról). A kiadványok sorát gazdagítja az eddig megjelent két útmutató, amelyek a régészeti leletanyag és dokumentáció archiválásához, illetve a távérzékelés régészeti felhasználásához nyújtanak segítséget (3. kép).

Másfél évtizede az EAC hírlevélben tájékoztatja tagjait az örökségvédelmet érintő pályázatokról, támogatásokról, programokról, konferenciákról, az EU és a CoE eseményeiről. A [European affairs update](#) címmel készített, negyedévente frissülő összefoglalás a honlapon is elérhető, csakúgy, mint a vezetőségi üléseket, konferenciákat vendégül látó országok örökségvédelmi rendszerét bemutató rövid összefoglalások.

A szervezet aktívan együttműködik az Európai Régészek Szövetségén kívül többek között az európai örökségvédelmi intézmények vezetőinek hálózatával, a 2006-ban alakult European Heritage Heads Forummal. Megfigyelői státusszal rendelkezik az Európa Tanács kultúrával, kulturális örökséggel, tájjal foglalkozó Operatív Bizottságában, kérésükre bekapcsolódott *A 21. századra szóló Európai Örökség Stratégia* (CoE, 2017) továbbvitelébe, és közérthetően (kevesebb, mint ezer szóban) megfogalmazta az európai [régészeti örökségvédelem](#) legfontosabb célkitűzéseit.

Magyarország a szervezet alapító tagjai közé tartozik, az ország képviselőjét az örökségvédelmi feladatokat ellátó szervezet vezetőjének megbízottja látja el (Wollák Katalin, aki alelnöki, elnöki tisztséget is betöltött, jelenleg a szervezet tiszteleti tagja, Virágos Réka a szervezet asszisztenseként, majd tagjaként, jelenleg pedig Kreiter Eszter).

Az ünnepi ülészak házigazdája a kultúráért, kulturális örökségért és az ír régióért (Gaeltacht) felelős minisztérium alá tartozó örökségvédelmi szervezet, a National Monuments Service volt, együttműködve a két világörökségi helyszínt (Brú na Bóinne – New Grange és Skellig Michael) és további 780 jelentős, állami tulajdonban lévő műemléket és régészeti helyszínt kezelő és működtető Office of Public Works-szel (OPW). Az EAC meghívását és a konferencia témáját – „Archaeological sites and monuments in the care of the state – sharing our experiences” – az ír kollégák javasolták, tekintettel arra, hogy az ír örökségvédelem 2019-ben ünnepelte a 150 éves évfordulóját annak az egyházi törvénynek, amelynek alapján az első nemzeti jelentőségi műemlékek 1869-ben állami gondozásba kerültek. A konferencia helyszíne a dublini vár volt, amely egy viking település helyén épült a 13. században (4. kép). Az 1684-es tűzvész súlyos károkat okozott az épület nagy részében, eredeti négy tornya közül ma csak egy, az ún. Record-torony látható, mely levéltárként szolgált (5. kép).

Az újjáépítés György korabeli palotát eredményezett. A vár hivatalosan 1922-ig az angol közigazgatás írországi központja volt. 1937 óta itt iktatják be hivatalába az ír köztársasági elnököt. A várat is az OPW működteti, amely az általa kezelt 77 kiemelt helyszínen évi 6,5 millió látogatót fogad. Lehetőségünk nyílt megtekinteni a műemléki felújítás alatt álló tornyot, valamint a középkori vár falainak konzervált maradványait és az alatta feltárt viking település védelmi rendszerének megőrzött részeit.

A rendezvény első napján munkacsoportülések zajlottak az örökségvédelmi intézménynek helyet adó, 1791-ben épült Custom House épületében. Délelőtt az új munkacsoportok tagjai gyűltek össze, délután az EAC vezetősége tartott ülést (6. kép).

A már évek óta eredményesen működő [munkacsoportok](#) mellett az EAC 2015-ben elfogadta az ún. amestfoorti programot (EAC Amersfoort Agenda – Setting the agenda for the future of archaeological heritage management in Europe), mely az elkövetkező évekre három fő működési irányt határozott meg:

1. A Faro-i egyezmény szellemében növelni a régészet társadalmi beágyazottságát,
2. Dare to choose – kimunkálni a megalapozott döntéshozatal kritériumrendszerét,
3. Az európai történelem forrásainak 21. századi kezelése.

4. kép: Dublin vára (kép forrása)

5. kép: A Record-torony (kép forrása)

6. kép: A dublini Custom House

A menetrend második pontjának kidolgozására 2016 őszen [külön nemzetközi munkacsoport](#) állt fel, mely egy kérdőívet küldött szét a tagoknak, majd a válaszok kiértékelése alapján [összefoglalást](#) készített. A felmerült elvárások alapján az alábbi ajánlásokat fogalmazta, melyek szerint az EAC tagság által fontosnak tartaná

- útmutató kidolgozását a régészeti jelentőség értékeléséhez és megfogalmazásához,
- a számos országban már kimunkált nemzeti kutatási keretprogramok rendszerének megismertetését,
- eszközrendszer kidolgozását a megelőző feltárások jobb működtetéséhez,
- irányelveket a régészeti archívumok hatékonyabb kezeléséhez.

A fentiek alapján az EAC elnöke felhívást küldött a tagságnak, hogy vegyenek részt a mindezek kidolgozására létrejött három új munkacsoport tevékenységében. Az alakuló ülésekre a konferenciát megelőző napon került sor.

A régészeti jelentőséggel foglalkozó munkacsoport vezetője, Thor Hjaltalín izlandi példák nyomán ismertette a közös munka célját: az egyes országok jó gyakorlatának elemzésével, esettanulmányok összeállításával iránymutatás (kritériumok) készítése az örökségelemek jelentőségének megfogalmazásához annak érdekében, hogy az egyes helyszínek értékeit világosan meglehessen fogalmazni és alá lehessen támasztani. Mindez segítség lehet a döntéshozatalban, amikor a változások kezelése szükséges.

A kutatási keretprogramokról már szó esett az EAA 2018. évi konferenciáján szervezett kerekasztalon. Először az ott elhangzottakat ismertette a munkacsoport holland vezetője, Inge van der Jagt, utalva a kutatási stratégia (keretprogram, menetrend) közötti különbségekre. A munkacsoport célja lehet útmutató kidolgozása a megelőző régészet számára bevezetéséhez néhány ismert példa segítségével, bemutató az összeállítás módjait, a felhasználás lehetőségeit.

A megelőző feltárások munkacsoportját a Dublinban az EAC elnökévé választott angol Barney Sloane vezette, aki a korábbi kérdőív kiértékelését is összefogta. A munkacsoport arra törekszik, hogy eszköztárat állítson össze a (köz- vagy magánfinanszírozású), fejlesztés által vezérelt régészet rendszeréből fakadó előnyök és társadalmi hasznosulás mindenki számára érthető és átlátható bemutatásához, átadásához, mindezt a folyamatokban résztvevők egymástól gyakran eltérő értékrendjének figyelembe vételével.

Az archíválással foglalkozó munkacsoport – melynek vezetője a lengyel Agnieszka Oniszczyk – folytatta a már elkészült útmutató továbbgondozását. Kérdőívet készítettek a leletek és dokumentumok megőrzésének, selejtezésének témakörében, ennek eredményei alapján tudják majd folytatni a munkát.

A következő nap délelőttjének zárt ülésén a szervezet közgyűlése meghallgatta a leköszönő holland elnök, Leonard de Wit beszámolóját a 2018. évről, a kincstárnok jelentését, örömmel üdvözölte két ország, Luxemburg és Oroszország csatlakozását, társult taggá nyilvánította az izraeli Antiquities Authority képviselőjét, tiszteleti taggá az EAC korábbi kincstárnokát, Friedrich Lüth-öt (DAI-German Archaeological Institute, Germany). A leköszönő vezetőségi tagok helyére megválasztásra került a cseh, a holland és a német (Szászország) örökségvédelmi szervezet egy-egy képviselője. Az EAC új elnöke a Historic England kutatási igazgatója, Barney Sloane, alelnöke Ann Degraeve, a Brüsszel régió örökségvédelmi intézményének régészeti vezetője lett.

A jubileumi konferenciát az ír kulturális miniszter, Josepha Madigan nyitotta meg. Beszédében utalt arra, hogy európai örökségünk a nemzeteink és közösségeink helyérzetének alapját képezi, ezáltal erősíti identitásunkat a megosztott kontinensen. Megemlítette, hogy Írország megerősíti az örökségvédelmi szabályozását, 2030-ig szóló nemzeti örökségvédelmi tervet készít (Heritage Ireland 2030), és új forrásokat biztosít az állami tulajdonban lévő műemlékek és régészeti helyszínek gondozására, felújítására és jobb megközelítésére.

A megnyitót követően az EAC elnöke bemutatta az EAC Occasional Papers 14. kötetét (7. kép), megköszönve a szerkesztő, Agnes Stefánsdóttir és a kiadó, Jerem Erzsébet munkáját.

A konferencia a régészeti örökségvédelem egyik tradicionális területét, a régészeti műemlékek és helyszínek nagyközönség számára történő bemutatásának régi és új kihívásait vizsgálta (a teljes program [itt](#) olvasható). Ennek egyik eleme a kulturális turizmusban rejlő veszélyek és lehetőségek kérdésköre (mely

utóbbiban a kormányok nagy gazdasági potenciállal számolnak), a gazdasági és örökségérdekek összehangolásának igénye. Az előadók olyan kérdések megválaszolására is felkérést kaptak, hogy mely esetekben szükséges az állami kezelés, fenntartás, milyen hatékony működésmódok ismertek Európa-szerte, melyek a központi/regionális/helyi fenntartás működő modelljei, melyek a döntéshozók, a politikusok, a nagyközönség és a szakemberek eltérő elvárásai a bemutatás terén, mi a felülről, illetve/alulról jövő kezdeményezések megfelelő egyensúlya az együttműködés fejlesztés/bemutatás terén a más szakterületek szakembereivel.

Az ír kollégák érdeklődéssel várták a 19 országot képviselő előadók prezentációit, fel kívánták mérni a megismert jó példák átvételének lehetőségét is, hiszen a jelen ír gyakorlat szerint az állami gondoskodás alatt álló közel 768 helyszínen található közel 1000 ír emlék vonatkozásában a hivatal (National Monuments Service) ad szakmai útmutatást a helyszínek megőrzéséhez, míg a fenntartás és működtetés az OPW feladata (a helyszínek listája megyei bontásban online [hozzáférhető](#)).

Az első szekcióban, amelyet az EAC ír vezetőségi tagja, Michael MacDonagh vezetett, lett, dán, román, olasz, magyar, skót, orosz és ír szakemberek ismertették az állami tulajdonú műemlékek megőrzésének problémáit és bemutatásuk új lehetőségeit. Üdítő példa volt a dán előadás, amely a Koppenhágát körülvevő, 19. században kiépített erődítésrendszer 14 km-es nyugati szakaszát mutatta be. A több település területén fekvő erődítésrendszert a közelmúltban örökségtúra-útvonalnak alakították ki. A területen számos épített örökségelem található, s emellett a biodiverzitást biztosító védelem alatt is áll. A kialakítás során külön gondot fordítottak a hadtörténeti emlékek korszerű bemutatására, és készült odaillő játszótér, valamint bicikliút is. Az örökségvédelmi hatóság eredményesen elhárította az egyik település igényét a túraútvonal átvágására.

A román előadó országa nyolc világörökségi helyszínének helyzetét mutatta be (közülük hat helyszín, így a dák erődítmények is az 1990-es években kerültek a világörökségi listára). Előadásában külön hangsúlyt kapott a hat részhelyszínből álló régészeti helyszín elemzése. Az előadó a bemutatás, a népszerűsítés és a kezelés szempontjából vizsgálta a helyszíneket, majd az 2017-ben indult HERO project eredményeit ismertette. Az autonóm olasz tartomány, Trentó inspiráló gyakorlata után a magyar szerzőpáros, Hegyi Dóra és Nádai Zsófia előadását hallgathattuk meg *Archaeological Researches and Reconstructions on Medieval Castles and Historical Gardens of Hungary* (Középkori magyar várak és történelmi kertek régészeti kutatása és rekonstrukciója) címmel. A Várkapitányság Zrt. munkatársai a Nemzeti Kastély és Várprogram egyes [helyszíneiben](#) rejlő fejlesztési lehetőségeket, a középkori romállapotban fennmaradt várak vállalható rekonstrukciójának mértékét, a látogatók elvárásainak való megfelelés szintjeit elemezték, bemutatva a folyamatban lévő projektek pozitív elemeit. A tájépítész, műemlékes, régész és tervező szakembereknek a történeti kertek régészeti kutatásán alapuló együttműködése számos helyszín látványos kerttörténeti rekonstrukciójához járult hozzá. A skót előadók egyrészt a nagy bevételt hozó, ám a helyszínek állapotát befolyásoló filmforgatások (pl. a Trónok harca) hatását vizsgálták a skót Felföld és szigetvilág helyszínein, másrészt az edinburghi Holyrood Park gazdag régészeti adottságait elemezték, és bemutatták a helyszínek sérülékenységet. Az Orosz Tudományos Akadémia munkatársa a novgorodi középkori templomok régészeti kutatásáról beszélt és az előkerült emlékek helyszíni és múzeumi bemutatásának lehetőségét taglalta. Az első nap utolsó ír előadói a Skellig Michael világörökségi helyszín kutatásának, restaurálásának és fenntartásának nehézségeit villantották fel. A szerény infrastruktúrájú sziget, mely 1996 óta szerepel az UNESCO Világörökség listáján, hatszáz éven át az ír keresztény szerzetesek fontos központja volt. Az 588-ban épített kolostor számos építménye, így például a szerzetesek sziklafalhoz épített kőkunyhói és a

7. kép: EAC Occasional Papers 14. kötet

sziklára vezető kb. hatszáz kőlépcső ma is látható. Bár itt forgatták a Csillagok háborúja néhány epizódját, a turisták belépését korlátozzák, és az örökségvédelmi feladatok ellátása komoly erőfeszítéseket igényel.

Az előadásokat követően a dublini vár tróntermében a szervezet két korábbi elnöke, Adrian Olivier és Wollák Katalin mutatta be nemcsak az eltelt húsz év legfontosabb eredményeit, hanem a közösen átélt élményeket, a létrejött különleges örökségközösségben rejlő értékeket is.

A második nap délelőttjén a két cseh előadó a nyolc országot átfogó, INTERREG finanszírozású VirtualArch projekt fejlesztéseit ismertette, a mely a nem látható vagy kevésbé ismert régészeti örökség fenntartható használatát és védelmét szem előtt tartva innovatív megjelenítési módszerek alkalmazását szorgalmazza. A jelenlévők megismerkedhettek a 2017 nyarán indult hároméves projekt eddigi eredményeivel. Az angol előadó a víz alatti régészeti kutatások témájában az angol felségvizekben található történeti hajóroncsok állami kezelésének kihívásait ismertette. A bronzkortól az első világháborúig terjedő időszakba tartozó 53 védett hajóroncs kezelése és konzerválása az angol örökségvédelmi szervezet, a Historic England feladatai közé tartozik. Az előadás felvillantotta az alkalmazott megoldások széles skáláját, melyek azt a célt szolgálják, hogy a nagyközönség mind teljesebb képet kaphasson erről a speciális emlékanyagról. Kiemelt szerepet játszik ebben az önkéntes bűvárrégészek értékes közreműködése. A holland előadók először a Hollandiában nagy számban működő érdekszövetkezet (*trust*) rendszerét ismertették. Számos ilyen nem kormányzati szervezet örökségi értékek megőrzését, fenntartását végzi, tekintettel arra, hogy a műemlékek és régészeti helyszínek állami tulajdonba vétele nem általános gyakorlat. Az utrecht-i tartományban működő Utrechts Landschap hasonló feladatokat lát el, fenntartva, működtetve a területén található háromszáz, főleg természeti és kulturális helyszínt, melyek fele védelem alatt áll. A szervezet régész vezetője a hármas spirálnak (*triple helix*) titulált rendszer előnyeit ismertette, melyben az állami támogatás, a szövetkezet vagyona és bevételei, valamint a civil társadalom közreműködése (adományok, önkéntesek) biztosítják a stabil működést, a tulajdonukban lévő természeti, történeti, régészeti értékek hosszú távú megőrzését. A török előadó arra hívta fel a figyelmet, hogy Törökország 18 világörökségi helyszíne közül 13 régészeti, mely egyszerre jelent kiemelt pozíciót a világörökségi helyszínnel rendelkező 167 ország rangsorában, illetve jelentős aggodalmat szakmai oldalon, hiszen nemcsak a helyszínek állagát kell megővni az egyre növekvő turizmus miatt, hanem a gyakran megalapozatlan helyi vagy kormányzati fejlesztési tervek, felújítási elképzelések ellenében szükséges a helyszínek eredeti állapotát megőrizni. Az előadó számos pozitív és negatív példát mutatott az elhangzottak alátámasztására. Az izlandi örökségvédelmi szervezet vezetője a 850 védett régészeti emlék megőrzésének kihívásait elemezte. A régészeti örökség körébe tartoznak a száz évnél idősebb örökségelemek, melyek *ex lege* védelmet élveznek. Különös problémát jelent a zömében gyeptéglá alapanyagú építmények megtartása. Fokozott odafigyelést igényelnek a természeti erők mint veszélyeztető tényezők, a szél és a tenger okozta erózió, a földrengések, vulkánkitörések és árvizek, valamint a globális felmelegedés. Emellett a turizmus növekedése miatti fejlesztések egyre nagyobb arányban érintik a védett lelőhelyeket is. Az előadó az örökségvédelmi szervezet sikereit és kudarcait is bemutatta. Az észt kolléga az ország adottságainak ismertetésével kezdte előadását, a 6700 védett régészeti műemlék fele temetkezési hely, többségük erdős területen található, hiszen az ország területének 51%-át erdő borítja. Az előadó a közelmúltban zajlott fejlesztési programok bemutatásával hozott példákat arra, hogy mely esetekben és hogyan sikerült – vagy nem sikerült – egyensúlyt teremteni a fejlesztés és az örökségvédelem érdekei között.

Pénteken délután került sor a konferencia utolsó szekciójára, melyet Kreiter Eszter, az EAC magyar vezetőségi tagja vezetett. Az első téma a magyar régészek számára különösen kedves és jól ismert Vučedol Kulturális Múzeum volt. A horvát kollégák szemléletesen mutatták be az ötezer éves Vučedol-kultúra ikonikus lelőhelyén kialakított múzeumot és a hozzá kapcsolódó múzeumpedagógiai programot. A megvalósítás ötlete az 1980-as években merült fel először, ekkor kezdődött el a lelőhely szisztematikus kutatása. A háborúk miatt félbemaradt munka csak a kétezres évek elején folytatódhatott. A múzeum – mely építésetileg tökéletesen a tájba simul – a környék régészeti jelentőségét megragadva számos foglalkozást tart iskolás csoportoknak, és odavonzza a szomszédos országok régészet iránt elkötelezett polgárait. A jövőben további fejlesztéseket terveznek, a múzeum mellé hamarosan régészeti park is épül. A második előadás Svájcba kalauzolt bennünket, ahonnan irigylésre méltó példákat láttunk civil örökségvédelmi egyesületek

működésére, akiknek a munkája az örökségvédelmi rendszerbe integráltnak, hatékonyan segíti elő a múzeumok, a szakemberek és a civil szféra együttműködését és a régészet társadalmasításának minél szélesebb körben történő megvalósulását. A bolgár kollégák az elmúlt tíz év vívmányait mutatták be. Előadásukból képet kaphattunk, hogy milyen állagmegőrzési és restaurálási munkákat végeztek el jelentős régészeti lelőhelyeiken, és hogyan váltak ezek az örökségvédelmi fejlesztések a turizmus javára. Különböző példákkal illusztrálták, hogy a „*genius loci*” hogyan őrizhető meg és mutatható be a szakemberek és a stakeholderok hatékony együttműködésében. Az EAC újonnan megválasztott alelnök asszonya brüsszeli példákat hozott. A városban több épített örökségi elem, régészeti jelenség is megőrzésre és bemutatásra került a nagyközönség számára. Az egyik ilyen jelentős műemlék a Bruxella 1238 nevű régészeti lelőhely ferences kolostorromja is, melyet közelebbről ismerhettük meg. A szekció zárásaként Németországba látogattunk. Baden-Württemberg területén számos római kori emléket konzerváltak és nyitottak meg a nagyközönségnek, ezek kezelésének, fenntartásának megoldásait hallgathattuk meg a felszólalóktól.

A szombati nap meghozta a márciusi kellemetlen – igazi ír – időjárást. Kis csapatunk busszal először Írország egyik legjelentősebb (1993 óta az UNESCO világörökségi listáján szereplő) neolitikus kamrasírmezőjére utazott, a Brú na Bóinne-hoz (jelentése: a Boyne folyó menti szálláshely). A 2018. évi kivételesen száraz időjárásnak köszönhetően az ír örökségvédelmi szervezet [bejelentést](#) kapott légi fotózással felderített újabb körárkos halomsírról, ezt követően tavaly nyáron szisztematikus légi felderítést [végeztek](#). A közel 800 hektáros területen negyven neolitikus kamrasír található, amelyek közül legismertebb a Newgrange. A helyszínt a látogatók az 1997-ben megnyitott látogatóközpontból indulva tekinthetik meg, melynek megújítását ötmillió euró támogatással végzik. Ennek az egyedülálló síremléknek a bejárati nyílását úgy tájolták, hogy a téli napforduló idején a felkelő nap pontosan a résen keresztül világítson be a sírba. (8. kép) A fénynyaláb végigszeli a folyosót egészen a szemközti kamra közepéig, tisztán megvilágítva a kamrát, így láthatóvá válnak a gyámköves tető apró részletei is. Ezt a fényhatást a ma odalátogatóknak villanyfényvel mutatják be, de az élmény így is lélegzetelállító. (9. kép)

8. kép: A newgrangei kamrasír bejárata

9. kép: A newgrangei kamrasír folyosója

A még feltáratlan sírkamrák környékén az ír kollégák további geofizikai kutatásokat folytatnak, hogy minél teljesebb képet kapjanak a még föld alatt rejtőző értékekről. Kirándulásunkat a szintén a Boyne folyó mentén elhelyezkedő Trim várában folytattuk, mely a legnagyobb anglo-normann erődtípmény Írországbán. (10. kép)

Érdekessége, hogy ebben a Dublintól alig 50 km-re fekvő várban forgatták a *Rettenthetetlen* című filmet Mel Gibsonnal. Építését 1176-ban kezdték, s az három fázisban összesen 50 évig tartott. A vartornyokban a szobákat ma is meg lehet tekinteni. A tetőről csodálatos kilátás tárul elénk a távoli városokra és hegyekre.

A konferencia résztvevői számos követhető példát, jó gyakorlatot ismerhettek meg. A lehetőség nyitva áll az előadások és hozzászólások tanulságainak elemzésére, az alkalmazás esetleges beemeléseére egy-egy ország örökségvédelmi gyakorlatába.

10. kép: Trim vára